

L. 29

V petek, dne 2. aprila 1909

ob pol osmi uri zvečer

v veliki dvorani hotela „Union“

velikomestni

KONCERT

orkestra dunajskih umetnikov

(do 70 članov)

pod vodstvom slavnega dirigenta in češkega skladatelja gosp.

Oskarja Nedbala.

— o —

VZPORED :

1. *K. Goldmark*: **Sakuntala**. Uvertura.
2. *P. J. Čajkovski*: **Šesta**, tragična simfonija (h-mol) »*Pathetique*«.
 - I. Adagio in Allegro non troppo.
 - II. Allegro con grazia.
 - III. Allegro molto vivace.
 - IV. Finale. Adagio lamentoso.
3. *B. Smetana*: **Vltava**. Velika simfonična slika.
4. *R. Wagner*: **Predigra k operi »Mojstrski pevci Norimberški«**.

□ □ □

Začetek točno ob pol osmih.

Šesta simfonija Čajkovskega.

(Nekoliko besedi v pojasnilo, da bo občinstvo simfonijo laglje umevalo.)

Šesta simfonija Čajkovskega je njegova zadnja. Dovršil jo je kratko pred svojo smrtjo (umrl je 9. novembra 1893 na kolero). Po zunanjem se delo drži običajne oblike simfonije, kajti obsega 4 stavke (kakor simfonije navadno) in zgradba posameznih stavkov je izvršena v taki obliki, kakoršna se je po Beethovnu v svetovni literaturi razvila. Ona se ne drži izrečno določenega, odbranega, ali po skladatelju objavljenega »programa«, torej v ožjem pomenu besede: »Programm-Musik«, temuč skladatelj ji je dal le v splošnem oziru opazko »*Pathetique*«, ki se nanaša največ na I. in IV. (zadnji) stavek simfonije. Ta dva stavka dovedeta v prvi vrsti po svoji vsebini in izrazu poslušalca do fantazije v tragičnem patosu. Neke vrste »program« je sicer namignjen za besedo »*Pathetique*«, toda v tako nedoločeni obliki, da ni niti skladateljeva niti poslušalceva fantazija direktno vezana na konkretna dejstva, na konkreten program. V II. in III. stavku simfonije vsebina ni vseskozi tragična, patetična, temuč slika večkrat vesela razpoloženja, vesele čute. Tudi v sosebno patetičnih stavkih, v I. in IV. stavku se nahajajo veselejše epizode, toda izid veselja, temeljna misel, je v teh dveh stavkih resnično velepatetična in sklepna misel tragična.

I. stavek: *Adagio* – in – *Allegro non troppo*.

V silno revni, temni, žalobni barvi začenja uvod z »Napovedjo tragične usode!« Grozo vzbujajoč se vije motiv višje navzgor, nizdol stopajoči kromatični basi pa izražajo tragiko, tragično grozovitost. Kmalu stopi grozovitost prve (tragične) misli v ozadje, po 18 taktih se prične *Allegro non troppo*, sicer z isto mislijo v zmanjšani obliki in še vedno turbozno zabarvano, toda vendar precej jasneje (deljeni brači in čeli). V tej živahnejši obliki prevzamejo misel flavte in klarineti, temotni značaj se izgublja, ni več izvor tragične usode, temuč »nagon junaka k delu, delovanju«. Silnost, volja in moč, nastopa polagoma trdnejše, vijoline pristopijo in napravijo kolorit jasnejši. Instrumentacija je še rezervirana, še ni polna, kontrabasi nehajo in kovinska pihala še vedno molče, tako da se repetičija tonov na vijolo-čelih in bračih sliši kakor utripanje srca. Nove razmere, nove kombinacije v življenju junaka nastopajo. Hrepenenje po idealih, razkošno veselje, ljubav in prijaznost menjavajo. Srednji del prvega stavka prinaša prav lep spev, široko melodijo. »Sanje o sreči in ljubavna idila«. Pozneje preide izraz v ton romance, za njo pa polagoma nastopa v pozavnih in trobentah element enerzije in doslednosti v dejanjih. Razvija se delovanje junaka v življenju v raznih situacijah. Glavna misel vodi. Melodija sreče in ljubavi se proti koncu blesteče v H-duru instrumentirana stopinja do fortissimo-izraza, pade pa zopet nazaj v pianissimo in preide v izraz lahne, poizgubljajoče se žalobne koračnice.

II. stavek: *Allegro con grazia*.

Namesto običajnega počasnega stavka je skladatelj po Beethovnovem uzoru njegove 7. in 8. simfonije izbral si lahen *Allegro con grazia*. Ta stavek je pisan v $\frac{3}{4}$ taktu, kakoršne se v slovanskih narodnih pesmih mnogokrat nahaja. Njegov izraz je, gracijoznost; mladostno veselje – gracijozne situacije v življenju junaka.

III. stavek : Allegro molto vivace

je pravi Scherzo, v začetku v razposajenem značaju tarantele; inštrumentacija je zelo rafinirana. Začetek nežen. Vsebina stavka v začetku: junak veselo zaupa v svojo moč, pogumno je pripravljen iti na boj. Koračni motiv igra veliko ulogo; vedno bolj se razvija in kaže svojo eneržijo. Na koncu stavka vzbudijo se vse moči orkestra z koračnim motivom, misel na vročo bitko se more pri poslušalcu vzbuditi.

IV. stavek : Finale. Adagio lamentoso.

Čuti, misli in resignacija smrtnoranjenga junaka na bojišču. Junak spozna, uvidi svojo usodo, da si njegova življenska moč zoperstavlja misli, da mora umreti.

Posamezen dolgo doneč udarec na zamoiklo donečem tamtamu v sredi stavka znači smrt junakovo in konec njegovega trpljenja. Junak konča v popolni resignaciji. Ko se smrtnoranjenu smrt bliža, spominja se še solnčnatih dni svojega življenja, melodija iz I. stavka, »junakove sanje o sreči«, se v spominu zopet vzbudi najprvo trepetajoč, piano, — potem pa vedno bolj strastna stopnjevanja do izbruha mrzlično razburjene fantazije. Toda — C-durov akord-fortissimo — pretрга mu te misli in predstavi ga v tragično realnost! (Generalna pavza!) Zopet se oglasi tožeči junakov začetni motiv — v daljšem obsegu — in stopnuje se nad orgelnim tonom E in Fis do boja s strašnimi bolečinami pred smrtjo, crescendo do fff-fortissimo —, hitro pade nazaj, — junak umre, — piano zadoni zvon tamtamo. Veličastni akordi pozaven (piano, in vedno bolj pojemajoč) naznanjajo, da je tostransko življenje pri kraju)

Vltava.

(Pojasnila za lažje umevanje skladbe.)

Smetana je zložil ciklus 6 simfoničnih skladb pod naslovom »Moja domovina«: I. Višegrad, II. Vltava, III. Šarka, IV. Iz čeških logov in gajev, V. Tabor, VI. Blaník. V njih je hotel umetnik tujcem povedati ter z glasbo izraziti, kako bogata na naravnih lepotah je njegova domovina in kako slavno preteklost ima narod češki. Prva omenjenih simfoničnih pesnitev je Apoteoza Višegrada, druga pa proslavlja reko Vltavo, ki obigrava starodavni Višegrad.

»Vltava« je prelestno bujna glasbena slika, katera v svoji priprosto narodni liriki čudovito razveseljuje ter razvneema srce. Najpopularnejša, najefektnejša in najljubeznivejša je. Slika za sliko se vrsti brez vsake refleksije, pri tem pa se jednotnost celote nikdar ne izgubi in prav ta Smetanova skladba nam kaže v svoji obliki najpopolnejšo, najzornejšo, v vsakem oziru mojstrsko dovršenost.

Vsebina skladbe:

»Iz dveh studenčkov izvira Vltava v senčnatem gozdu«. Skozi 15 taktov se čuje v flauti prvega studenčka veselo skakljanje in žuborenje studenčkovih valčkov, v 16. taktu pa pristopi drugi studenček (v orkestru izražen s klarinetom). Z dražestno ljubkostjo se slika žuborenje gozdnega potočka v dveh flautah in dveh klarinetih. Melodične figure v šestnajstinkah v nasprotnem

postopanju sedaj lahko naraščajo, sedaj hitro pojemajo, sedaj se dvigajo visoko, sedaj hitro padajo — vmes pa se čujejo ritmiški pizzicati gozdarjev! — Naenkrat zadoni v rogovih dolgo vzdržan ton e. Takoj preneha živahnost v pihalnih instrumentih, gibčnost in valovanje pa prevzamejo goslarški instrumenti, izrazujoč glavno melodijo glavni motiv v vsej svoji lepoti: »Potok je postal reka Vltava«. Prekrasen spev, pristna slovanska narodna pesem v molu zadoni v prelepem tonu orkestra, valovanje goslarških instrumentov pa jo neprestano spremlja.

Spev, melodija preide v naslednjem v dur: »reka se zasvita v žarkih jutranjega solnca«.

Skozi goste, temne gozde teče reka.

»Sprevod lovcev dospé na breg Vltave«. Orkester se tu razdeli v dve skupini. Pihala nam plastično predstavljajo ter izražajo vrvenje lovske družbe. Čujemo veselo donenje »gozdnih rogov«, goslarški instrumenti pa vedno nadaljujejo valovanje, izrazujoč tok reke. V najnežnejšem pianissimo konča ta preljubenzjiv in umeten del glasbene slike.

Srčno vesela nova slika se prične: »K mečka svatovska družba se prikaže na bregu Vltave«. Smetena nam zaigra »polko« tolike srčne ljubeznjivosti v specifično slovanskem plesnem ritmu, da se tako lepa polka nahaja edino le še v njegovi operi »Poljub«. Polka se doigra in donenje se izgublja v daljavi.

Polagoma nastane mrak — in noč! »Iz Vltave se dvigajo povodne vile«. Kroženje lahkih valov se razlega ter nežno izraža v orkestru (šestnajstinke v flavtah in trijole v klarinetih). Povodne vile prično plesati svoje plesе. Dolgozdržan prehajalni akord (As-dur) nas upelje v to poetično sliko plesa nežnih vil. Sordinirana godala zapoje dražestno melodijo k plesu.

Naslednja slika, ki jo riše Smetana s posebno ljubeznjivo, nam predočuje zgodovinske spomine. Raz gorá zro gradovi na Vltavo, starodavni svedoki preteklih slavnih časov se zrcalijo v reki Vltavi, mesečna svitloba oblije reko in v luninem svitu trepečejo nje valovi. Mehki akordi pihal (rogov, pozaven in tube) udarjajo slavnosten ritem in zraven se čuje čarobno brenkanje harfe.

»Zdani se« glavni tema, glavni spev zadoni zopet v prvotnem načinu: »reka je sedaj široka in mogočna«, v mogočnem toku dere proti strmemu skalovju Sv. Ivana, ob skalah in ožinah voda zastaja, dvigaje se v silnih skokih preko velikih skal; (muzikalno izraženo po mogočnih pasajah goslarjev, katerim se nasproti postavljajo močne, trde iz glavnega motiva vzete fraze v pihalnih instrumentih in v basih). Ko so valovi premagali velike skale in tesne ožine, se razlije reka v celi širokosti po ravani.

Impozanten E-durov stavek (glavni motiv) opisuje majestetičen tok reke do Prage. V fantaziji vidimo, kako se velikansko valovje bliža Višegradu. Višegradski motiv blesteče jasno zadoni. Slavnosten fortissimo polagoma pojenjuje in slednjč ostaneta samo še dve gosli, ki se dvigneta v višino tročrtnega gis, na katerem v koroni mirno obtičata. Reka se izgublja pred očmi pesnika v modri daljavi.

